
Jak poprowadzić szkolenie o Open Access. Narzędziownik

CENTRUM
CYFROWE

projekt:polska®

Jak poprowadzić szkolenie z Open Access. Narzędziownik

Autorzy: Ewa Majdecka, Kamil Śliwowski

Uczestnicy warsztatu, na bazie którego powstała publikacja: Jolanta Białkowska, Sławomir Czarnecki, Agnieszka Goszczyńska, Klaudia Grabowska, Karolina Grodecka, Aleksandra Janus, Dominik Piotrowski, Karina Rojek, Joanna Rutkowska, Anna Stokowska, Elżbieta Sroka, Agnieszka Uziębło, Julia Zimmermann, Katarzyna Werner-Mozolewska

Projekt graficzny: VIVID studio

Wydawca: CENTRUM
CYFROWE
projekt: MUZEUM
HISTORII
POLSKI

Warszawa 2015

Uznanie autorstwa 3.0 Polska – Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie pod warunkiem oznaczenia autorstwa. Jest to licencja gwarantująca najszersze swobody licencjobiorcy. <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/>

Publikacja jest dostępna na stronie → <http://centrumcyfrowe.pl/czytelnia/jak-poprowadzic-szkolenie-z-open-access-narzedziownik/>

Dofinansowano z grantu MNiSW na działalność upowszechniającą naukę oraz środków projektu FOSTER.

 Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Spis treści

- 4 Wprowadzenie: jak korzystać z tej publikacji?
- 6 Cele i efekty szkolenia
- 11 Materiały dla trenerów
 - 12 Ankiety przed szkoleniem
 - 13 Lista zadań – dzięki niej o niczym nie zapomnisz
 - 17 Zestaw ćwiczeń i tematów do dyskusji
- 25 Podstawowe informacje o Otwartym Dostępie
- 32 Biogramy autorów

Wprowadzenie: jak korzystać z tej publikacji?

Otwarty Dostęp (ang. Open Access) to idea otwartego, powszechnego i natychmiastowego dostępu do materiałów naukowych i edukacyjnych.

Publikacja, którą oddajemy w Wasze ręce, to narzędziownik służący wsparciu działań szkoleniowych i popularyzatorskich na rzecz Otwartej Nauki. Wierzymy, że zebranie w jednym miejscu wiedzy i materiałów dotyczących Otwartego Dostępu, pomoże wszystkim, którzy zechcą zrealizować własne szkolenia i zachęci tych, którzy nie są przekonani co do tego, czy mają w tym zakresie wystarczające przygotowanie. Dlatego też w publikacji tej podpowiadamy, od czego zacząć, wskazujemy najważniejsze kroki oraz prezentujemy źródła materiałów, które każdy może wykorzystać, by dzielić się wiedzą na temat Open Access.

Centrum Cyfrowe Projekt: Polska od kilku lat angażuje się w promowanie Otwartego Dostępu, a publikacja ta jest efektem działań, które prowadziliśmy w ramach europejskiego projektu FOSTER (Facilitate Open Science Training for European Research, → <https://www.fosteropenscience.eu/>). Projekt ten miał na celu prowadzenie szkoleń z zakresu Open Access oraz wspieranie i edukowanie nowych szkoleniowców. Zakładał on także zbieranie istniejących materiałów szkoleniowych dotyczących Otwartej Nauki, by zaprezentować je na portalu → <https://www.fosteropenscience.eu/>.

Publikacja, którą oddajemy w Wasze ręce, to narzędziownik służący wsparciu działań szkoleniowych i popularyzatorskich na rzecz Otwartej Nauki. Wierzymy, że zebranie w jednym miejscu wiedzy i materiałów dotyczących Otwartego Dostępu, pomoże wszystkim, którzy zechcą zrealizować własne szkolenia i zachęci tych, którzy nie są przekonani co do tego, czy mają w tym zakresie wystarczające przygotowanie. Dlatego też w publikacji tej podpowiadamy, od czego zacząć, wskazujemy najważniejsze kroki oraz prezentujemy źródła materiałów, które każdy może wykorzystać, by dzielić się wiedzą na temat Open Access.

Materiały zamieszczone w tej publikacji uporządkowane zostały według zdefiniowanych grup odbiorców zainteresowanych Otwartym Dostępem. Znajdują się w niej porady i źródła, które wykorzystać można do prowadzenia szkoleń dla studentów, doktorantów i pracowników naukowych. Niektóre z nich są także uniwersalne. Aby ułatwić korzystanie z tego narzędziownika, każdy typ materiałów oznaczamy ikonami informującymi, jakiej grupy docelowej dotyczą.

studenci

doktoranci

pracownicy naukowci

Cele i efekty szkolenia o Otwartym Dostępie dla studentów, doktorantów lub pracowników naukowych

Dobrze zdefiniowany cel szkolenia jest niezbędny, aby móc sformułować plan i ogłoszenie. Zainteresowane osoby będą wiedziały, czego mogą oczekiwać po uczestnictwie w spotkaniu, a Ty będziesz wiedzieć, jaki efekt chcesz osiągnąć oraz jak wybrać elementy szkolenia, które pomogą w jego osiągnięciu.

Poniższa tabela zawiera przykładowe cele – w zależności od grupy docelowej oraz poziomu zaawansowania. Przygotowując szkolenie zastanów się, jakie cele są możliwe do osiągnięcia dla Ciebie i osób uczestniczących w szkoleniu. Zależnie od tego wybierz ćwiczenia, które przeprowadzisz.

grupa docelowa: **STUDENCI**

poziom	cel kształcenia
podstawowy	• zdaje sobie sprawę z istnienia Open Access [ćwiczenie 1] • wie gdzie/z kim kontaktować się, gdyby potrzebował/potrzebowała więcej informacji • umie znaleźć publikacje w Otwartym Dostępie [2]
średni	• ma pozytywny stosunek do Otwartego Dostępu i chce pogłębiać wiedzę w tym zakresie [4]
zaawansowany	• sam/sama jest przekonany/przekonana do idei Open Access i chce przekonywać innych [4, 9] • chce udzielać się w ruchu Open Access

Kilka elementów może szczególnie przekonywać studentów do zainteresowania się Otwartym Dostępem. Warto pokazać, w jaki sposób można wykorzystać utwory w Otwartym Dostępie. Umieszczenie ruchu Open Access w szerszym kontekście pomoże uzasadnić jego powstanie i powiązanie z innymi otwartymi zasobami. To między innymi publikacje naukowe, ale to również filmy, grafiki, zdjęcia i muzyka! Trudno rozdzielić otwartość w nauce od otwartości w innych sferach przestrzeni publicznej. Postulat dostępu do wszelkich treści tworzonych z pieniędzy publicznych i dzielenia się nimi pomiędzy wszystkich obywateli może być ideowym argumentem przekonującym studentów.

Szukając materiałów w Otwartym Dostępie nie zawsze trzeba korzystać z przeznaczonych do tego serwisów. Świetnie może sprawdzić się również wyszukiwarka internetowa. Warto pokazać, jak w łatwy sposób wykorzystać to narzędzie do szukania otwartych publikacji naukowych.

Po szkoleniu warto przesłać studentom listę baz do wyszukiwania publikacji w Otwartym Dostępie oraz linki do publikacji lub filmów, o których była mowa podczas szkolenia.

grupa docelowa: **DOKTORANCI**

poziom	cel kształcenia
podstawowy	• zdaje sobie sprawę z istnienia Open Access [ćwiczenie 1] • zna różnice pomiędzy zieloną a złotą drogą Open Access [2]
średni	• udostępnia swoje utwory w Otwartym Dostępie [5, 6, 7, 8, 10, 11]
zaawansowany	• zachęca innych do publikowania w Otwartym Dostępie (ambasador) [4, 9, 10]

Doktoranci są osobami, które publikują swoje pierwsze artykuły. Zależy im, by dotarły do wielu czytelników i zostały zacytowane w pracach innych naukowców. Otwarty Dostęp daje taką szansę, ale w jaki sposób publikować w różnych modelach Open Access?

Szansa na zwiększenie indeksu Hirscha lub obowiązek publikowania w Otwartym Dostępie w niektórych grantach (np. Horyzont 2020) sprawia, że Otwarty Dostęp stanie się dla doktorantów praktycznym narzędziem do osiągnięcia celów wymaganych w systemie nauki.

Podczas szkolenia można zaproponować ćwiczenie z analizowania i negocjowania umów wydawniczych. Doktoranci będą po szkoleniu w stanie dostarczyć nieprzekonanym do Otwartego Dostępu wydawcom argumentów prezentujących korzyści tego modelu publikacji również dla nich.

W przypadku każdej z grup docelowych ważne jest wysłanie listy baz Otwartego Dostępu oraz linków do treści prezentowanych podczas szkolenia lub je uzupełniających. Warto zaproponować możliwość kontaktowania się w sprawie dalszych pytań lub podać kontakt do osoby lub instytucji, która będzie w stanie sprostać temu zadaniu.

grupa docelowa: **PRACOWNICY NAUKOWI**

poziom	cel kształcenia
podstawowy	• zdaje sobie sprawę z istnienia Open Access [ćwiczenie 1] • wie o obowiązku publikowania w Otwartym Dostępie, który został uwzględniony w regulaminie/umowie konkursu grantowego • nie narusza praw autorskich innych osób [3] • jest świadomy/świadoma mitów o Otwartym Dostępie, którymi się do tej pory posługiwał/posługiwała [4] • potrafi sprawdzić polityki wydawnictw [6] • zna bazy, repozytoria, wydawnictwa Open Access [5]
średnie	• udostępnia swoje utwory w Otwartym Dostępie [5, 6, 7, 8, 10, 11] • przekazuje wiedzę, jeżeli ktoś go/ją zapyta • zna podstawy prawa autorskiego oraz wolnych licencji [3, 8]
zaawansowane	• promuje na uczelni wśród kolegów/koleżanek, studentów/studentek (ambasador Open Access) [4, 9, 10] • zorganizuje/ zaangażuje się we wdrażanie (lub promowanie wdrożenia) rozwiązań systemowych na uczelni, np. uczelniane repozytorium • czuje się ekspertem/ekspertką w zakresie Open Access [WSZYSTKIE]

Sposób komunikowania Otwartego Dostępu pracownikom naukowym będzie podobny do komunikacji skierowanej do doktorantów. Jednak główną cechą odróżniającą obie grupy jest większe doświadczenie i dorobek pracowników naukowych. To oznacza, że mogą chcieć opublikować swoje prace, które zostały już wydane. Dla zaangażowanych w zdobywanie grantów kwestia ocenianych w ich dorobku naukowym „indeksów” i „punktów” jest szczególnie istotna.

Równocześnie, ich bezpośrednia praca ze studentami staje się szansą na dalszą promocję Otwartego Dostępu. Otwarty Dostęp jako praktyczny element pracy naukowej (również studenckiej) staje się bardzo dobrym uzupełnieniem każdego zajęcia dla studentów prowadzonych na uniwersytecie.

Materiały dla trenerów

Ankiety przed szkoleniem

Poniżej znajdują się przykładowe pytania, które można zadać poszczególnym grupom docelowym przed rozpoczęciem szkolenia. Warto poprosić o przesłanie ankiety mailem lub stworzyć ankietę internetową (np. za pomocą formularza Google, → <https://www.google.pl/intl/pl/forms/about/>), gdyż uzyskanie odpowiedzi na takie podstawowe pytania pozwala lepiej przygotować się do szkolenia.

GRUPA DOCELOWA

PYTANIA

- Gdzie szuka Pan/Pani tekstów na zajęcia lub innych treści związanych ze studiami?
- Ma Pan/Pani do napisania pracę zaliczeniową. Skąd czerpie Pan/Pani informacje pomocne przy jej stworzeniu?

GRUPA DOCELOWA

PYTANIA

- Z jaką uczelnią/institucją, jest Pan/Pani związany/związana?
- Jaki jest Pana/Pani stopień naukowy/tytuł zawodowy?
- Z jaką dziedziną nauki jest Pan/Pani związany/związana?
- Czy ma Pan/Pani już doświadczenie z publikowaniem w Otwartym Dostępie?
- Czy spotkał się Pan/spotkała się Pani z wymogiem publikowania w Otwartym Dostępie? Jeżeli tak, jaka to była sytuacja?
- Jakie są główne źródła naukowe w Pana/Pani pracy? Jak je Pan/Pani wyszukuje?
- Jakich korzyści oczekuje Pan/Pani od publikowania w Otwartym Dostępie?
- Czy jest coś, co niepokoi Pana/Panią w publikowaniu w Otwartym Dostępie?

Lista zadań – dzięki niej o niczym nie zapomnisz

Ten i kolejne rozdziały zawierają konkretne porady i sugestie dotyczące popularyzowania Otwartego Dostępu oraz elementy, z których skonstruować można własne szkolenie lub warsztat.

Nie proponujemy jednego scenariusza, który narzuca przebieg szkolenia czy warsztatu, ale udostępniamy narzędzie, które pozwala komponować program według własnego uznania i z uwzględnieniem specyfiki grupy docelowej.

Poniżej znajdują się informacje i wskazówki dotyczące planowania szkolenia, tworzenia listy kolejnych zadań oraz selekcji konkretnych elementów (filmy, prezentacje, ćwiczenia, tematy do dyskusji), które najlepiej pasują do konkretnego pomysłu oraz kontekstu szkolenia lub warsztatu.

Lista zadań sprawia, że łatwiej jest pamiętać o kolejnych elementach szkolenia. Pomaga również odpowiedzieć sobie na ważne pytania, które sprawia, że zarówno prowadzący, jak i uczestnicy szkolenia, będą z niego zadowoleni. Ta lista to również skrót całej publikacji. Rozwinięcie każdej z części znajduje się w kolejnych rozdziałach tego narzędziownika.

PRZED SZKOLENIEM

☐ określenie celu szkolenia/spotkania

Jaki jest cel szkolenia? Czy spotkanie ma np. zwiększyć liczbę osób, które publikują w modelu Open Access na danej uczelni? Jasne zdefiniowanie celu pozwoli Ci zaplanować kolejne etapy i dobrać elementy szkolenia, które będą najlepiej go realizować.

☐ określenie grupy uczestników

Skierowanie do jakiej grupy będzie najlepiej realizować Twój cel? Jaka wiedza i umiejętności mogą być przydatne z punktu widzenia tej grupy? Zdefiniowanie grupy użytkowników ułatwi dobre dostosowanie jego przebiegu do potrzeb odbiorców.

W niniejszej publikacji proponujemy wybranie jednej z trzech grup docelowych (studenti/doktoranci/pracownicy naukowci). Może jednak jest coś, co w bardziej precyzyjny sposób opisuje tę grupę (w szczególności w instytucji, w której odbędzie się szkolenie)?

☐ określenie tematu szkolenia

Jaki (konkretnie) jest temat szkolenia? Ważne jest, aby go doprecyzować. Niech nie będzie to ogólne „szkolenie dotyczące Otwartego Dostępu”, a na przykład „Nowoczesne narzędzia komunikacji naukowej. Praktyka wykorzystywania modeli Open Access w praktyce naukowej”. To ułatwi uczestnikom zorientowanie się, czego mogą się spodziewać podczas spotkania.

☐ określenie programu oraz czasu trwania szkolenia

Należy zdecydować, ile czasu powinno trwać szkolenie, by istotna wiedza i umiejętności mogły zostać przekazane i przećwiczone.

☐ określenie terminu szkolenia

Przed ogłoszeniem rekrutacji na szkolenie, należy określić jego termin. Warto zastanowić się, jaki termin (np. godzina, dzień tygodnia lub okres w roku) byłby dogodny dla konkretnej grupy, do której jest ono skierowane. Inny termin może być dobry dla studentów, a inny dla pracowników naukowych. Trafiony termin szkolenia może zdecydowanie zwiększyć liczbę chętnych do wzięcia w nim udziału.

☐ określenie miejsca szkolenia

Przed ogłoszeniem rekrutacji należy też określić jego miejsce. Warto zastanowić się, jakie miejsce będzie najlepsze do organizacji szkolenia (np. miejsce pracy uczestników, kawiarnia z nieformalną atmosferą lub sala konferencyjna zewnętrznej instytucji).

☐ przygotowanie ogłoszenia o szkoleniu

Ogłoszenie o szkoleniu należy sformułować tak, by jasne było, do kogo jest skierowane, jaki jest jego temat i jaki będzie jego wynik (czego uczestnicy się nauczą, czego doświadczą). Umożliwi to budowanie realistycznych oczekiwań odbiorców.

☐ promocja szkolenia

Ogłoszenie należy zamieścić wszędzie tam, gdzie mają szansę zobaczyć je potencjalni zainteresowani – na stronach internetowych, portalach społecznościowych czy w serwisach tematycznych.

☐ przygotowanie ankiety przed szkoleniem

Do ogłoszenia warto dołączyć ankietę dla uczestników (np. stworzoną z pomocą Formularzy Google). Ankieta powinna zawierać pytania o: dane kontaktowe, powód dla którego dana osoba zgłasza chęć wzięcia udziału w szkoleniu, wiedzę lub umiejętności w danej dziedzinie (nie należy pytać o to wprost) oraz oczekiwania w stosunku do planu szkolenia. W zależności od tematyki szkolenia istotna może być jeszcze na przykład informacja dot. instytucji, z którą związana jest dana osoba lub inne zagadnienia). Dzięki tym wszystkim informacjom możliwe będzie lepsze dostosowanie szkolenia do potrzeb uczestników, aby po jego zakończeniu mieli poczucie, że otrzymali to, na czym im zależało.

☐ poinformowanie uczestników o udziale w szkoleniu

Trzeba zastanowić się, według jakich kryteriów zapraszani będą uczestnicy oraz ilu powinno ich być. Czy decydować będzie np. kolejność zgłoszeń lub poziom wiedzy i doświadczenia? Do wybranych osób należy wysłać zaproszenie z przypomnieniem o dacie, godzinie i miejscu oraz dołączyć plan szkolenia. Uczestnicy powinni też wiedzieć, czy powinni się w jakiś sposób przygotować do spotkania (np. coś przeczytać) lub coś ze sobą wziąć (np. laptop)?

☐ przygotowanie prezentacji multimedialnej oraz materiałów na szkolenie

W ramach przygotowań do szkolenia trzeba zastanowić się, czy materiały, które planujemy wykorzystać, należy zmodyfikować np. w nawiązaniu do informacji pochodzących z ankiet od uczestników. Czy oprócz prezentacji warto pokazać np. jakiś film? Czy potrzebne są dodatkowe materiały dla uczestników? Czy są one już gotowe (np. przykładowe umowy z wydawcami)?

☐ przygotowanie sali do realizacji szkolenia

Warto zastanowić się, jakie ustawienie sali będzie najkorzystniejsze do poprowadzenia szkolenia. Czy projektor, komputer oraz głośniki działają i są ze sobą kompatybilne?

W TRAKCIE SZKOLENIA

☐ przeprowadzenie ankiety ewaluującej szkolenie

W ankiecie można zapytać, czy według uczestników cele szkolenia zostały osiągnięte (oraz czy te cele były dla nich jasne), czy są zadowoleni z udziału, co oceniają najlepiej, a co najgorzej, które elementy szkolenia wymagają poprawy, czy mają uwagi, którymi chcą się podzielić.

PO SZKOLENIU

☐ podsumowanie szkolenia

Należy uważnie przeanalizować wyniki ankiety ewaluacyjnej. Czy uwagi tam zawarte pokrywają się z wrażeniami prowadzących? Co wyszło najlepiej, a co warto jeszcze poprawić? Które części były dla uczestników najciekawsze? Opracowanie ankiety ewaluacyjnej pomoże lepiej zorganizować kolejne szkolenie.

☐ wysłanie maila z podziękowaniem oraz materiałami szkoleniowymi

Warto podziękować uczestnikom za udział w szkoleniu i uwagi z ankiet, a także przesłać im materiały użyte podczas szkolenia oraz dodatkowe źródła, które pogłębiają interesujące ich zagadnienia (lepiej nie przesadzać z ich liczbą. Niech uczestnicy mają poczucie, że zapoznanie się z 1-2 źródłami pomoże osiągnąć określony poziom wiedzy). Warto też podać kontakt do osoby/instytucji, która może odpowiedzieć na ich dalsze pytania w tej dziedzinie.

Zestaw ćwiczeń i tematów do dyskusji

Ćwiczenie oznaczone literą **P** jest na poziomie podstawowym, a literą **R** na rozszerzonym.

I. Rozgrzewka

1.	Spektrum
CEL	wprowadzenie w temat Otwartego Dostępu
EFEKT	uczestnicy dostrzegają powiązanie swojej pracy naukowej z Otwartym Dostępem
POTRZEBNE MATERIAŁY	brak
ZADANIE	prosimy uczestników/uczestniczki o zajęcie stanowiska (umieszczenie się po dwóch stronach sali „zgadzam się/nie zgadzam się” lub podniesienie ręki) wobec pytań, np.: • Czy wszystkie artykuły i książki, których potrzebujecie Państwo do zajęć, da się znaleźć w sieci? • Czy autorzy zarabiają na wydawaniu publikacji naukowych? • Czy biblioteka uniwersytecka jest wystarczającym źródłem materiałów naukowych dla ich codziennej pracy?

II. Szukanie i wykorzystywanie materiałów w Otwartym Dostępie

2. Jak znaleźć materiały w Otwartym Dostępie?

CEL	zdobycie umiejętności szukania materiałów w Otwartym Dostępie
EFEKT	osoby uczestniczące potrafią odnaleźć artykuł w Otwartym Dostępie związany z naukową dziedziną ich pracy
POTRZEBNE MATERIAŁY	komputery (jeden na każdą lub co drugą osobę)
ZADANIE	Za pomocą wyszukiwarek internetowych wyszukaj jeden artykuł opublikowany w Otwartym Dostępie, który może być przydatny w Pana/Pani pracy naukowej.

3. Jak rozpoznać licencje Creative Commons?

CEL	sprawdzenie poziomu zrozumienia licencji Creative Commons
EFEKT	osoby uczestniczące poznają materiały na licencjach Creative Commons, z których mogą skorzystać
POTRZEBNE MATERIAŁY	książki albo zrzuty z ekranu ze stron internetowych objętych jedną z licencji Creative Commons
ZADANIE	Na co pozwala licencja, którą dana książka lub artykuł jest objęty? Proszę określić własnymi słowami.

4. Jakie są najpopularniejsze mity o Otwartym Dostępie?

CEL	obalenie mitów o Otwartym Dostępie
EFEKT	osoby uczestniczące rozumieją i rozpoznają mity/mylne przesładczenia na temat Otwartego Dostępu
POTRZEBNE MATERIAŁY	kartki, długopisy
ZADANIE	Uczestnicy podzieleni na mniejsze zespoły są poproszeni o wytłumaczenie, dlaczego obowiązujące o Otwartym Dostępie mity, są nieprawdziwe. Mit 1. Swobodny dostęp do treści w sieci wiąże się ze zwiększonym ryzykiem plagiatu. Mit 2. Na otwartym publikowaniu nie da się zarobić. Mit 3. Publikowanie w Otwartym Dostępie pozbawia autora praw autorskich.

Zadanie można rozwinąć o samodzielne podawanie mitów i próbę obalenia ich. Wymaga to jednak również większej wiedzy osoby prowadzącej spotkanie, która w razie problemów będzie potrafiła wyjaśnić, na czym owe mity polegają.

III. Publikowanie w Otwartym Dostępie

5.	Jak znaleźć czasopisma Open Access, w których mogę publikować?	
CEL	umiejętność wyszukiwania materiałów w Otwartym Dostępie	
EFEKT	osoby uczestniczące potrafią odnaleźć czasopismo w otwartym dostępie z dziedziny naukowej, którą się zajmują	
POTRZEBNE MATERIAŁY	komputery	
ZADANIE	Wyszukać w bazach DOAJ (Directory of Open Access Journals, → https://doaj.org) i EZB (Elektronische Zeitschriftenbibliothek EZB, → http://rzblx1.uni-regensburg.de/) otwarte czasopismo z dyscypliny, w którym uczestnik/uczestniczka może opublikować artykuł w Otwartym Dostępie.	
6.	Jaką politykę udostępniania posiada wydawnictwo, w którym publikuję?	
CEL	umiejętność znalezienia informacji o politykach wydawniczych w zakresie zielonej drogi Open Access	
EFEKT	osoby uczestniczące znają bazę polityk wydawnictw SHERPA/RoMEO oraz potrafią odnaleźć politykę prawnoautorską wybranego wydawnictwa	
POTRZEBNE MATERIAŁY	komputery (jeden na każdą lub co drugą osobę)	

ZADANIE	Proszę podać jeden tytuł czasopisma, w którym najczęściej lub ostatnio Pan/Pani opublikował/opublikowała artykuł. Jaką politykę ma to czasopismo w stosunku do zielonej drogi Open Access? Czy można udostępniać pre-printy i post-printy? Jeżeli wydawnictwo nie umieszcza takich informacji na swojej stronie internetowej, proszę skorzystać z bazy polityk wydawnictw SHERPA/RoMEO → http://www.sherpa.ac.uk/romeo/ .
 	
7.	Jak znaleźć repozytorium, w którym mogę umieścić moją pracę naukową?
CEL	poznanie repozytoriów, w których uczestnicy mogliby opublikować swoje prace naukowe
EFEKT	osoby uczestniczące znają zasady udostępniania artykułu w czasopiśmie dziedzinowym
POTRZEBNE MATERIAŁY	komputery (jeden na każdą lub co drugą osobę)
ZADANIE	Korzystając z baz repozytoriów (Directory of Open Access Repositories (OpenDOAR), → http://www.opendoar.org/ ; Registry of Open Access Repositories (ROAR) → http://roar.eprints.org/), proszę wyszukać repozytorium uczelniane lub dziedzinowe, w którym może Pan/Pani opublikować swój artykuł.

8. Jak przeanalizować umowę wydawniczą?

CEL	zdobycie umiejętności analizowania umów wydawniczych
EFEKT	osoby uczestniczące znają elementy, z których składa się umowa wydawnicza i rozumieją różne możliwości ich sformułowania
POTRZEBNE MATERIAŁY	umowy wzorcowe Koalicji Otwartej Edukacji → http://koed.org.pl/wzory-umow/ , przykłady umów umieszczonych w Internecie, np. → http://krzysztof.bibliosfera.net/2013/01/uwaga-na-nagrode-młodych-i-umowy-sbp-jak-nie-dac-sie-nabic-w-butelke/ , kartki, markery
ZADANIE	Po wykładzie z prawa autorskiego i licencji Creative Commons uczestnicy zostają na grupy po 4–5 osób. Każda z grup dostaje jedną umowę, markery do zaznaczania i w ciągu 15–20 minut powinna na jej podstawie odpowiedzieć na następujące pytania: Jakie są (a) pola eksploatacji w umowie, jaki jest (b) czas obowiązywania, czy umowa jest (c) wyłączna, czy niewyłączna? Czy umowa pozwala autorom umieścić publikację w Internecie, jeśli tak, to na jakich warunkach? Czy publikacja może zostać wydana na jednej z licencji Creative Commons? Jeśli tak, na której? Jeśli nie może zostać wydana na jednej z licencji Creative Commons, dlaczego? Co należałoby zmienić w umowie? Wskazówka: W pogłębieniu wiedzy o analizowaniu umów pomoże rozdział „Jak czytać umowy? Wskazówki dla twórców” w publikacji „Wolne licencje w nauce. Instrukcja”, s. 32–40 → http://ngoteka.pl/bitstream/id/509/Wolne%2olicencje%2ow%2o%20nauce_Instrukcja.pdf Ćwiczenie można łatwo uzupełnić o spisanie listy kolejnych kroków przy publikacji – o czym powinien pamiętać autor/ autorka, chcąc zachować prawa do dysponowania swoją publikacją. Jak wynegocjować taką umowę z wydawcą?

IV. Dyskusja

Przy pomocy tablicy (np. flipchart) i samoprzylepnych karteczek w szybki sposób można zebrać opinie uczestników na dany temat. Wspólnie łatwiej jest wypracować rozwiązanie różnych trudności związanych z Otwartym Dostępem. Jest to także sposób na zaangażowanie uczestników – dzięki temu mogą poczuć, że ich udział w spotkaniu nie jest jedynie biernym przyjmowaniem wiedzy. Stwarza to także okazję do tego, aby podzielili się swoim doświadczeniem z innymi uczestnikami. Czasu na dyskusję jest zazwyczaj niewiele, dlatego warto dołożyć starań, aby dobrze ją zaplanować. Dobrze jest moderować rozmowę w taki sposób, aby grupa nie zbacziała z tematu, gdy nie jest to uzasadnione.

Przykładowe tematy do ustrukturyzowanej dyskusji:

9. Korzyści i zagrożenia Otwartego Dostępu

ZADANIE	• ćwiczenie w podgrupach • zebranie wniosków na forum i omówienie • podsumowanie w oparciu np. o filmy Biblioteki Otwartej Nauki z polskimi naukowcami, którzy udostępniają swoje publikacje w Otwartym Dostępie → https://www.youtube.com/playlist?list=PLQTFcCXGE-e56RWLR3zonMKuK18XyJbnt
---------	---

- 10. Co może się stać, gdy naukowiec chce opublikować swoją pracę w Otwartym Dostępie? Jakie problemy może spotkać? Co może zrobić, by droga do opublikowania w Otwartym Dostępie była łatwiejsza?**

ZADANIE Wspólne spisanie listy takich trudności oraz kolejnych kroków do wykonania, które ułatwiają publikację w Otwartym Dostępie.

- 11. Jak wynegocjować korzystną dla naukowców umowę z wydawcami?**

ZADANIE wskazówka: przykładowe argumenty znajdują się w publikacji „Wolne licencje w nauce. Instrukcja” w rozdziale „Jak przekonać wydawcę, aby opublikował moją pracę na wolnej licencji?”, s. 49-51
→ http://ngoteka.pl/bitstream/id/509/Wolne%2olicencje%2ow%2o%20nauce_Instrukcja.pdf

Podstawowe informacje o Otwartym Dostępie

Poniższe zestawienie obejmuje zarówno źródła wiedzy na temat Otwartej Nauki, jak i gotowe materiały informacyjne i edukacyjne oraz prezentacje i grafiki, które można wykorzystać przygotowując własne szkolenie. Te pierwsze mogą być pomocne wszystkim, którzy chcieliby poszerzyć własne kompetencje, zaś te drugie – pozwolą w prosty i przystępny sposób przekazać wiedzę innym.

Publikacje i źródła informacji na temat Otwartej Nauki

Ogólne informacje o Otwartym Dostępie. Publikacje:

P. Suber, „Otwarty dostęp”, – książka Petera Subera, jednej z kluczowych postaci ruchu Open Access, wprowadza czytelnika w najważniejsze zagadnienia związane z otwartym dostępem do treści naukowych. Stanowi zwięzłe kompendium powstałe z myślą o zabieganych naukowcach.

→ <http://pon.edu.pl/index.php/nasze-publicacje?pubid=14>

K. Siewicz, „Otwarty dostęp do publikacji naukowych. Kwestie prawne”, – publikacja Krzysztofa Siewicza wyjaśnia zagadnienia prawne dotyczące otwartego dostępu do publikacji naukowych i stanowi kompendium wiedzy dla autorów, wydawców, jednostek naukowych oraz instytucji finansujących badania naukowe.

→ <http://pon.edu.pl/index.php/nasze-publicacje?pubid=12>

K. Grodecka, „Udane projekty Open Access w Polsce. Studia przypadków”, – środowiska naukowe, biblioteczne, rządowe i pozarządowe zintensyfikowały swoje prace w kierunku wspierania rozwoju i upowszechniania darmowego dostępu do wyników badań i publikacji naukowych. W tej broszurze przedstawiono projekty i przedsięwzięcia, jakie zostały zrealizowane w Polsce w tym czasie, by dać wszystkim dostęp do zasobów nauki.

→ http://open.ebib.pl/ojs/index.php/wydawnictwa_zwarte/article/view/141/272

P. Szczęsny, „Otwarta Nauka, czyli dobre praktyki uczonych”, – autor przedstawił ideę Open Access i nowe modele publikowania naukowego, związane z tym korzyści i problemy. Krok po kroku prowadzi czytelnika przez praktyczne aspekty zarówno prawne, jak i technologiczne otwartego publikowania w Internecie.

→ http://open.ebib.pl/ojs/index.php/wydawnictwa_zwarte/article/view/113/204

J. Szprot (red.), „Otwarta nauka w Polsce 2014. Diagnoza”, – raport opisuje stan otwartości w polskiej nauce. Autorzy raportu prezentują kontekst instytucjonalny otwartej nauki, analizują jej aspekty prawne i społeczne, przedstawiają istniejącą infrastrukturę oraz omawiają wyniki przeprowadzonych na potrzeby raportu badań polskich czasopism i naukowców.

→ <http://pon.edu.pl/index.php/nasze-publicacje?pubid=13>

Wytyczne w programie Horyzont 2020 dotyczące udostępniania publikacji naukowych powstałych w ramach programu.

→ http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/hi/oa_pilot/h2020-hi-oa-pilot-guide_en.pdf

Serwisy informacyjne o Otwartym Dostępie i komunikacji naukowej:

Otwarta Nauka, – serwis powstał z myślą o wszystkich zainteresowanych problematyką otwartości w badaniach naukowych i edukacji. Tym, którzy stykają się z zagadnieniem po raz pierwszy, serwis oferuje przystępne i kompetentne wprowadzenie. Osobom o bardziej zaawansowanej wiedzy proponuje m.in. informacje na temat dobrych praktyk, interesujące studia przypadków oraz aktualności z Polski i ze świata.

→ <http://otwartanauka.pl>

Uwolnij naukę, – serwis zrzesza autorów i autorki specjalizujących się w działaniach na rzecz Otwartej Nauki. Piszą o polityce naukowej, radzą autorom, wspierają działania bibliotek, uczelni i studentów.

→ <http://uwolnijnauke.pl/>

PON, – serwis Platformy Otwartej Nauki prezentuje efekty prac PON, nowe narzędzia, zasoby, wydarzenia. Są tu dostępne nagrania z corocznych międzynarodowych konferencji oraz wszystkie publikacje PON.

→ <http://pon.edu.pl>

Kurs internetowy o Otwartej Nauce, – celem kursu jest dostarczenie podstawowej wiedzy na temat nowych modeli komunikowania się w nauce. W rezultacie, po ukończeniu takiego kursu, uczestnicy mogą swobodnie poruszać się w problematyce ruchu Open Access i otwartych kanałów komunikacyjnych.

→ <http://otwartanauka.cel.agh.edu.pl/course/view.php?id=2>

Materiały do wykorzystania podczas tworzenia własnych prezentacji i prowadzenia szkoleń

Prezentacje:

„Licencje Creative Commons a publikacje naukowe”, Kamil Śliwowski, – prezentacja zawiera wyczerpujące informacje o podstawach prawa autorskiego i licencji Creative Commons w kontekście pracy naukowej. Szczególnie polecane podczas szkolenia dla doktorantów i pracowników naukowych, niektóre elementy są odpowiednie również dla studentów.

→ http://centrumcyfrowe.pl/wp-content/uploads/2013/06/sliwowski_CC_nauka_seminarium_2013.pdf

„Otwarty dostęp do publikacji naukowych”, Karolina Grodecka, – prezentacja wprowadza w temat Open Access. Znajdują się w niej podstawowe definicje, dane o liczbie tekstów w Otwartym Dostępie, najważniejsze dokumenty programowe i deklaracje, liczne przykłady baz otwartych czasopism naukowych, repozytoriów, modele dystrybucji tekstów naukowych. Poruszone zostają kwestie prawne i ekonomiczne, a także kwestia korzyści płynących z Otwartego Dostępu. Szczególnie polecane podczas szkolenia dla doktorantów i pracowników naukowych, niektóre elementy są odpowiednie również dla studentów.

→ <https://www.fosteropenscience.eu/content/open-access-scientific-publications>

Filmy:

„Jak działa otwarta nauka?”, – krótka animacja wyjaśnia, na czym polega Otwarty Dostęp i jaki ma wpływ na rozwój nauki. [czas trwania 1 min 20 s]

→ <https://www.youtube.com/watch?v=WgpxeGwfagI&index=7&list=PLQTFcCXGE-e56RWLR3zonMKuK18XybJbnt>

Kilkuminutowe wywiady Biblioteki Otwartej Nauki z naukowcami, którzy opublikowali swoje książki w Open Access, – prof. Maria Poprzęcka, prof. Henryk Samsonowicz, prof. Włodzimierz Lengauer i inni opowiadają, jak – dzięki BON – ich książki zyskały drugie życie i zdobywają nowych czytelników. Wśród tej grupy znajdują się również naukowcy młodego pokolenia, którym Open Access pozwala rozpowszechnić swój dorobek naukowy. [czas trwania: od 2 min 30 s do 4 min 20 s]

→ <https://www.youtube.com/playlist?list=PLQTFcCXGEe56RWLR3zonMKuK18XybJbnt>

PhD Comics „Open Access Explained” (w jęz. angielskim), – przystępne wyjaśnienie idei Otwartego Dostępu autorstwa Nicka Shockey’a i Jonathana Eisena. [czas trwania 8 min 25 s]

→ <https://www.youtube.com/watch?v=L5rVH1KGBCY>

Materiały do wykorzystania we własnej prezentacji:

Opowiadając o Otwartym Dostępie możesz stworzyć własną prezentację, która najtrafniej odpowie na zapotrzebowania konkretnych uczestników. Poniżej znajdziesz materiały, które możesz w niej wykorzystać.

Słowniczek Open Access z publikacji „Wolne licencje w nauce. Instrukcja” (s. 63-67),

→ http://ngoteka.pl/bitstream/id/509/Wolne%2olicencje%2ow%2onauce_Instrukcja.pdf

Informacje na temat licencji Creative Commons:

Wolne licencje to coś więcej niż Otwarty Dostęp. Dzięki nim użytkownicy mogą nie tylko czytać, ale również modyfikować udostępnione utwory (np. publikacje naukowe).

Źródła gotowych materiałów do wykorzystania i/lub rozdania uczestnikom:

„Wolne licencje w nauce. Instrukcja” (s. 23-27),

→ http://ngoteka.pl/bitstream/id/509/Wolne%2olicencje%2ow%2onauce_Instrukcja.pdf

Otwarta Lekcja (s. 10-11),

→ http://uwolnij.podrecznik.org/wp-content/uploads/2015/01/otwarta_lekcja_scenariusz_31.pdf

Plakat „Jak działają i czym się różnią licencje Creative Commons” znajdziesz na stronie Creative Commons

→ http://creativecommons.pl/wp-content/uploads/2012/06/CC_licencje_plakat_A21.pdf

Infografika „Jak wybrać odpowiednią licencję Creative Commons?”,

→ <http://otwartezasoby.pl/wp-content/uploads/2015/05/Wybor-licencji-Creative-Commons.pdf>

Infografika z krótkim przeglądem praktycznych korzyści z Otwartego Dostępu dla rozwoju nauki, autorów i ich odbiorców,

→ <http://ngoteka.pl/handle/item/182>

Grafika na temat procesu otwierania publikacji „Wolne licencje w nauce. Instrukcja” (s. 43),

→ http://ngoteka.pl/bitstream/id/509/Wolne%2olicencje%2ow%2onauce_Instrukcja.pdf

Porady dotyczące negocjacji z wydawcą „Wolne licencje w nauce. Instrukcja” (s. 49-53), – w podanym źródle znajduje się lista argumentów, które mogą przekonać wydawców do udostępnienia prac w Otwartym Dostępie oraz praktyczne porady na temat tego, jak wynegocjować z wydawcą zmiany standardowych zapisów w umowie oraz jakie korzyści może to nieść za sobą dla samego wydawcy.

→ http://ngoteka.pl/bitstream/id/509/Wolne%2olicencje%2ow%2onauce_Instrukcja.pdf

Podczas przygotowywania własnej prezentacji na temat Otwartego Dostępu można także wykorzystać zrzuty ekranu ze stronami repozytoriów (uczelnianymi, dziedzinowymi) oraz przykładowe repozytoria i czasopisma Open Access. Można także pokazać, w jaki sposób z nich korzystać i w jaki sposób dzielić się własnymi publikacjami.

Biogramy autorów

Ewa Majdecka

Socjolożka i animatorka kultury, doktorantka w ISNS UW oraz absolwentka specjalizacji animacja kultury w IKP UW, badaczka nowych trendów społecznych i instytucji kultury. Założyła Inicjatywę Otwieracz, która promowała Open Access na Uniwersytecie Warszawskim. Współautorka badania „Nowe technologie i prawo autorskie w ISNS UW”. W Centrum Cyfrowym zajmuje się promowaniem otwartości w nauce i instytucjach kultury.

Kamil Śliwowski

Animator i trener, związany z Fundacją Panoptykon gdzie realizuje projekty edukacyjne, szkoli i wspiera działania komunikacyjne na temat ochrony prywatności i bezpieczeństwa w sieci. Od 2008 roku działa w polskim oddziale Creative Commons gdzie odpowiada za otwieranie zasobów publicznych i organizacji pozarządowych. Prowadzi zajęcia z zastosowania nowych technologii w naukach humanistycznych na Uniwersytecie SWPS. Przewodniczący prezydium Koalicji Otwartej Edukacji. Założył i prowadzi serwis o otwartych zasobach edukacyjnych → www.otwartezasoby.pl.

CENTRUM
CYFROWE

projekt:polska[®]